

[https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17\(46\)-63-75](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17(46)-63-75)

УДК 37.013.42

Литвин Валентина Анатоліївна,
доктор філософії, викладач кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради.
Харків, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-6943-792X>
mrs.valentyanka@gmail.com

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано сучасні аспекти організації неформальної освіти майбутніх педагогів. Визначено, що динаміка розвитку українського суспільства, постійна зміна вимог до фахівців актуалізують значення неперервної освіти в особистісному і професійному житті людини, важливою складовою у цьому процесі є неформальна освіта. Вона забезпечує оновлення та удосконалення компетенцій особистості протягом життя, допомагає у професійному самовизначенні, уможлиблює варіативність способів здобуття освіти, сприяє активній комунікації та соціалізації, розвиває професійну мобільність людини. З'ясовано, що особливого значення набуває неформальна освіта у професійній діяльності педагога, яка пов'язана з його постійним самовдосконаленням, оновленням змісту, форм і методів навчання. Важливо, щоб процес залучення особистості до неформальної освіти розпочинався ще на етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Схарактеризовано, що неформальна освіта використовується для характеристики освітнього процесу, організованого поза межами традиційної освітньої системи й призначена для задоволення пізнавальних потреб майбутніх педагогів. Обґрунтовано, що до основних характеристик неформальної освіти можна віднести наступні: організована та має підтримку, яка надається фахівцем або навчальною системою в тих чи інших галузях знань і практичних навичок; може мати конкретні цілі навчання або бути спрямованою на загальне підвищення розумово-пізнавальної і творчої діяльності;

не обмежена географічно, може бути доступною в будь-якій точці світу; не обмежена часом, але, як правило, короткострокова; зазвичай, не підкріплена документальним засвідченням набутих знань та навичок, якості засвоєння навчального матеріалу, рівня кваліфікації тощо; більш гнучка, ніж формальна, швидше реагує на потреби ринку; застосовує інноваційні методи навчання. Зроблено висновок, що майбутньому педагогу замало володіти компетенціями, які формуються у нього в межах формальної освіти, необхідність їхнього поповнення та удосконалення роблять актуальною проблему розвитку неформальної освіти, яка спрямована на оптимізацію процесів професійного та особистісного розвитку педагога.

Ключові слова: неформальна освіта; організація неформальної освіти; учасники неформальної освіти; види та форми неформальної освіти; професійна підготовка майбутніх педагогів.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Динаміка розвитку українського суспільства, постійна зміна вимог до фахівців актуалізують значення неперервної освіти в особистісному і професійному житті людини. У цьому процесі важливою складовою є неформальна освіта. Вона забезпечує оновлення та удосконалення компетенцій особистості протягом життя, допомагає у професійному самовизначенні, уможливорює варіативність способів здобуття освіти, сприяє активній комунікації та соціалізації, розвиває професійну мобільність людини.

Особливого значення набуває неформальна освіта у професійній діяльності педагога, яка пов'язана з його постійним самовдосконаленням, оновленням змісту, форм і методів навчання. Важливо, щоб процес залучення особистості до неформальної освіти розпочинався ще на етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Майбутньому педагогу замало володіти компетенціями, які формуються у нього в межах формальної освіти, необхідність їхнього поповнення та удосконалення роблять актуальною проблему розвитку неформальної освіти, яка спрямована на оптимізацію процесів професійного та особистісного розвитку педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На модернізацію неперервної професійної освіти фахівців звертається увага у сучасних європейських та вітчизняних документах: Меморандум Європейської комісії (2000), Рекомендація 1437 (2000) Парламентської асамблеї Ради Європи «Про неформальну освіту», Рекомендації парламенту Європи про

Європейські кваліфікаційні рамки для навчання впродовж життя (2008), закон України «Про освіту» (1996), Закон України «Про вищу освіту» (2004), Державна програма «Вчитель» (2002), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у європейський освітній простір (2004), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» (2011).

Різні аспекти розвитку неформальної освіти в Україні та за її кордоном вивчалися такими вченими: генеза неформальної освіти (Н. Абашкіна, Г. Сорокоумова); зміст неформальної освіти (М. Громкова, В. Давидова, І. Колеснікова, Л. Лук'янова, Н. Мартинова, В. Онушкін, Л. Сігаєва); особливості організації неформальної освіти (Ю. Галустян, С. Закревська, Н. Семиволос); види неформальної освіти (Ю. Деркач); педагогічні теорії становлення і розвитку неперервної професійної освіти (Т. Десятов, Л. Лук'янова, В. Онушкін, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, Л. Хоружа); положення про розвиток неформальної освіти особистості у контексті неперервної освіти (А. Вольтер, Ю. Галустян, Ю. Деркач, С. Закревська, С. Зінченко, Н. Семиволос) та ін.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сучасних аспектів організації неформальної освіти майбутніх педагогів.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено таке **завдання**: проаналізувати психолого-педагогічну, наукову та методичну літературу й визначити специфіку організації неформальної освіти майбутніх педагогів.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Поняття неформальної освіти є інноваційним для української наукової думки, воно прийшло до нас з англomовної літератури як логічний результат поширення, апробації та підтвердження ефективності досвіду неформального навчання. У розвинених країнах світу неформальна освіта перетворилася у впливову й самостійну ланку національної системи освіти. На думку О. Огієнко, через кілька десятків років неформальна освіта стане домінуючою у системі освіти дорослих. Це актуалізує проблему підтвердження й визнання результатів неформальної та інформальної освіти, розробку прозорих та зрозумілих механізмів їх оцінювання як у світовому, так і в європейському контексті, що є дуже важливим для врахування і використання набутих людиною компетентностей [8, с. 337].

Н. Павлик визначає неформальну освіту як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [9, с. 6].

У дослідженнях андрагога Н. Василенко, знаходимо таке визначення поняття неформальна освіта дорослих: «...соціально спрямований процес, за допомогою якого людина поєднує власний досвід, що накопичується у практичній діяльності, з колективним досвідом інших людей, а також з широким соціальним досвідом суспільства» [2].

Незалежна освітня корпорація «ТЕАСННУВ» визначає неформальну освіту як освіту, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Вона допомагає швидко і вчасно отримати необхідні знання відповідно до потреб тут і зараз. Форми неформальної освіти: очна (тренінги, майстер-класи, семінари, майстерні тощо), дистанційна (дистанційні курси, вебінари). Мінуси неформальної освіти: її результати не завжди враховуються при атестації, часто педагоги не поінформовані про те, де можна повчитись [6].

Розмірковуючи про сутність цього феномена, інша відома учена А. Мітіна наголошує, що «...неформальна освіта – це спеціально організований освітній процес, організований поза межами традиційної (формальної, нормативної) освітньої системи й призначений для задоволення пізнавальних потреб певної групи людей» [5, с. 168].

Характеристику дефініції поняття «неформальна освіта» подано у таблиці.

Таблиця

Характеристика дефініції поняття «неформальна освіта»

№ з/п	Зміст поняття	Джерело
1	2	3
1	Неформальна освіта – це самоосвіта вільних особистостей, «освіта дорослих», «освіта впродовж життя» [1]	В. Андрущенко
2	Неформальна освіта – це «організована, структурована та цілеспрямована навчальна діяльність, що здійснюється за межами закладів формальної освіти, спрямована на задоволення найрізноманітніших освітніх потреб різних, у тому числі вікових (від раннього дитячого й аж до похилого віку), груп населення, що, проте, не надає легалізованого диплому» [3]	А. Гончарук

Продовження таблиці

1	2	3
3	Спеціально організована діяльність зі сприяння процесу, в рамках якого люди можуть свідомо розвиватися як особистості, самостійно спиратися на власні можливості в соціальних відносинах і діяльності за допомогою підвищення рівня знань і розуміння; співвіднесення власних думок і почуттів з думками та почуттями інших людей; розвитку умінь і способів їх вираження [14, р. 23]	Європейська асоціація освіти дорослих
4	Неформальна освіта (non formal education) використовується для характеристики освітнього процесу, організованого поза межами традиційної (формальної, нормативної) освітньої системи й призначений для задоволення пізнавальних потреб певної групи людей [4]	Л. Лук'янова
5	«Неформальна освіта – це така, що зазвичай не супроводжується видачою документа, відбувається в навчальних закладах або громадських організаціях, а також під час індивідуальних занять з репетитором або тренером» [12];	Меморандум безперервного навчання Європейського союзу
6	«Складова освітнього комплексу; програми, курси, по закінченню яких не виникає жодних правових наслідків, зокрема, права займатися оплачуваною діяльністю або вступати в освітні установи вищого рівня; зорієнтована на поповнення знань і умінь в галузі аматорських занять, розваг, з метою розширити культурний кругозір й набути знання і уміння, необхідні у побуті, в сфері міжособистісного спілкування, для компетентної участі в різних видах соціально значущої діяльності» [7, с. 62–63]	Є. Огарев

Отже, більшість вищезазначених науковців розглядає неформальну освіту як процес, який спрямований, перш за все, на формування нового типу замовлення, нових вимог до результатів навчання, освіти, розвитку особистості педагога. Це можна пояснити постійними змінами на ринку праці, що передбачають постійне оновлення професійних компетентностей через зміни у професійній діяльності.

Аналіз праць дослідниці проблеми розвитку неформальної освіти Л. Лук'янової [4], дає підстави стверджувати, що установи неформальної освіти тривалий час не визнавалися формальними навчальними закладами, проте на сучасному етапі розвитку суспільства знань потреба в неформальній освіті помітно зростає, а відтак постає питання щодо конкретизації місця і ролі цієї освітньої ланки в системі освіти.

До основних характеристик неформальної освіти можна віднести

наступні: організована та має підтримку, яка надається фахівцем або навчальною системою в тих чи інших галузях знань і практичних навичок; може мати конкретні цілі навчання або бути спрямованою на загальне підвищення розумово-пізнавальної і творчої діяльності; не обмежена географічно, може бути доступною в будь-якій точці світу; не обмежена часом, але, як правило, короткострокова; зазвичай, не підкріплена документальним засвідченням набутих знань та навичок, якості засвоєння навчального матеріалу, рівня кваліфікації тощо; більш гнучка, ніж формальна, швидше реагує на потреби ринку; застосовує інноваційні методи навчання [10, с. 56–57].

Досліджуючи роль та місце неформальної освіти у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів Н. Сулаєва обґрунтовує, що заклади вищої освіти в основу організації освітнього процесу часто покладають саме завдання фахової підготовки, в той час як творчий розвиток особистості залишається поза увагою методики навчання.

У дисертаційному дослідженні О. Шапочкіної подано авторське тлумачення поняття неформальна освіта майбутніх учителів, яке дослідниця визначає як «складову системи неперервної професійної освіти, самостійно мотивований вид діяльності, який пов'язаний із осмисленим вибором особистістю різноманітних форм організації навчання, що спрямовані на саморозвиток і професійне вдосконалення, опанування додаткових компетенцій, розкрито особливості організації неформальної освіти» [13, с. 7].

Відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті» Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради [11]: «Неформальна освіта не обов'язково має спрямовану структуру; може бути короткою за тривалістю та/або низькою за інтенсивністю; зазвичай, організовується очно (короткострокові курси, тренінги, майстер-класи, семінари, майстерні тощо) та дистанційно (дистанційні курси, вебінари тощо)».

Види неформальної освіти:

- професійні курси/тренінги – це тренінги та/чи семінари для працівників закладів освіти з підвищення кваліфікацій та/чи здобуття нових навичок. За цільовою аудиторією поділяються на корпоративні (за ініціативи ЗВО) та індивідуальні (за ініціативи здобувача освіти);
- громадянська освіта включає в себе неформальні соціальні інститути (громади, бібліотеки, громадські організації, профспілки тощо);
- онлайн-освіта – це інтернет-курс з масштабною інтерактивною

участю та відкритим доступом через Інтернет. Онлайн-освіта надає можливість використання інтерактивного форуму користувачів, які допомагають створити спільноти здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників, співробітників;

- професійні стажування – навчання персоналу на робочому місці під керівництвом відповідальної особи після теоретичної підготовки або одночасно з нею з метою практичного оволодіння новими знаннями, формами, методами, адаптації до об'єктів обслуговування та керування, набуття навичок швидкого орієнтування на робочому місці та інших прийомів роботи [11].

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компоненту.

Відповідно до Положення, результати навчання у неформальній освіті майбутнім педагогам «можуть зараховуватися як індивідуальна робота здобувача з освітнього компоненту при відповідності заходу і дисципліни один раз в межах одного підсумкового модульного контролю. Зарахування може проводитися як за максимальною кількістю балів, так і меншою, відповідно до зазначених в силабусі критеріїв щодо присвоєння балів, які відводяться на індивідуальну роботу за даним освітнім компонентом» [11].

Отже, у контексті зазначеного саме неформальна освіта може слугувати тим інструментом фахового розвитку майбутніх педагогів, який забезпечить наближення загальних освітніх послуг ЗВО до потреб, інтересів і мотивів конкретних здобувачів вищої освіти [12].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для вирішення поставленої мети використано аналітичні методи: історико-логічний – під час вивчення теоретичних основ проблеми дослідження; теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, класифікація й узагальнення) інформації з психолого-педагогічної, наукової та методичної літератури в аспекті досліджуваної проблеми з метою формування його концептуальних положень; систематизація й

узагальнення власного педагогічного досвіду на підставі яких сформовано власний погляд на поставлену проблему тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Отже, специфіку системи неформальної освіти можна окреслити відсутністю нормативних вимог щодо освітнього середовища (стандартів, навчальних планів, чітко окресленого часу й терміну навчання тощо); різновіковим складом суб'єктів навчання, які мають певний соціальний досвід, сформований тип соціальної поведінки; різною приналежністю до професійної сфери; гнучкою системою форм і методів навчання, що обумовлюють реалізацію індивідуальних освітніх потреб суб'єктів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

На підставі аналізу опрацьованої літератури, можна стверджувати, що сучасні науковці розглядають неформальну освіту як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання; соціально спрямований процес, за допомогою якого людина поєднує власний досвід у практичній діяльності; процес, який може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій тощо. Вважаємо, що неформальна освіта використовується для характеристики освітнього процесу, організованого поза межами традиційної освітньої системи й призначена для задоволення пізнавальних потреб майбутніх педагогів.

Перспективи подальших досліджень. Досліджувана проблема є багатоаспектною та не вичерпується пропонованою працею. Перспективним, на наш погляд, є здійснення порівняльного аналізу практики організації неформальної освіти в провідних країнах світу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] В. Андрущенко, «Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку», *Вища освіта України*, № 4, с. 5–9, 2013.
- [2] Н. Г. Василенко, «Стан і проблеми запровадження системи визнання результатів неформально професійного навчання в Україні», *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: на VII Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: ІПК ДСЗУ, 2014, с. 130–138.
- [3] А. Гончарук, «Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС», *Педагогічні*

науки: зб. наук. праць, № 54, с. 31–36, 2012.

- [4] Л. Лук'янова, «Неформальна освіта дорослих: проблеми і перспективи», *Професійна освіта: педагогіка і психологія: польсько-укр., укр.-польський щорічник*. Ченстохова; Київ, Вип. XIII, с. 327–333, 2011.
- [5] А. М. Митина, *Дополнительное образование взрослых за рубежом: концептуальное становление и развитие*. Москва, Россия: Наука, 2004, 345 с.
- [6] Формальна, неформальна та інформальна освіта: що вибрати та як поєднати? *Незалежна Освітня Корпорація «TEACHHUB»*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://teach-hub.com/formalna-neformalna-ta-informalna-osvita-vchitelya/>
- [7] Е. И. Огарев, *Образование взрослых: основные понятия и термины*. Санкт-Петербург: ИОВ РАО, 2005, 344 с.
- [8] О. І. Огієнко, «Тенденції розвитку освіти дорослих у Скандинавських країнах (друга половина ХХ століття)»: дис. д-ра наук. Київ, 2009, 410 с.
- [9] Н. П. Павлик, «Неформальна освіта як інструмент фахового розвитку майбутніх соціальних педагогів», *Основи сценарної роботи соціального педагога: метод. матеріали*. Житомир, Україна: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016, 88 с.
- [10] Д. Д. Плинокос, М. О. Коваленко, «Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи», *Наукові праці Кіровоградського нац. тех. ун-ту: зб. наук. праць*, Вип. 29, с. 53–60, 2016.
- [11] «Положення про порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті», *Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харків. обл. ради*. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.hgpa.kharkov.com/wp-content/uploads/2019/normatyvni/pologennya_neformalna.pdf
- [12] Н. В. Сулаєва, «Основні підходи до менеджменту неформальної мистецької освіти в художньо-творчих колективах вищих педагогічних навчальних закладах», *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць*, Вип. 8(2), с. 256–262, 2011.
- [13] О. В. Шапочкіна, «Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів У Німеччині»: автореф. дис. канд. наук. Київ, 2012, 22 с.
- [14] Р. Federighi, *Non-formal Education: Glossary of Adult Learning in Europe*. Hamburg: UNESCO Institute for Education, 1999, 130 p.

MODERN ASPECTS OF ORGANIZATION OF NON-FORMAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS

Valentyna Lytvyn,

Doctor of Philosophy,

Teacher at the Department of Pedagogy,

Psychology, Primary Education and Education Management

Municipal Establishment

«Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy»

of the Kharkiv Regional Council.

Kharkiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-6943-792X>
mrs.valentyuka@gmail.com

Abstract. The article theoretically substantiates modern aspects of the organization of non-formal education of future teachers. It is determined that the dynamics of development of Ukrainian society, the constant change of requirements for specialists actualize the importance of continuing education in personal and professional life, an important component in this process is non-formal education. It provides renewal and improvement of personal competencies throughout life, helps in professional self-determination, allows for a variety of ways of obtaining education, promotes active communication and socialization, develops professional mobility. It was found that non-formal education in the professional activity of a teacher is of special importance, which is associated with his constant self-improvement, updating the content, forms and methods of teaching. It is important that the process of involving an individual in non-formal education begins at the stage of professional training in a higher education institution. It is characterized that non-formal education is used to characterize the educational process organized outside the traditional educational system and is designed to meet the cognitive needs of future teachers. It is substantiated that the main characteristics of non-formal education include the following: organized and has the support provided by a specialist or educational system in certain areas of knowledge and practical skills; may have specific learning objectives or be aimed at a general increase in mental and cognitive and creative activities; not limited geographically, can be accessed anywhere in the world; not limited in time, but usually short-term; usually not supported by documentary evidence of acquired knowledge and skills, the quality of learning material, level of qualification,

etc.; more flexible than formal, more responsive to market needs; uses innovative teaching methods. It is concluded that the future teacher does not have enough competencies that are formed within his formal education, the need to replenish and improve them make the problem of non-formal education, which aims to optimize the professional and personal development of teachers.

Keywords: non-formal education; organization of non-formal education; participants in non-formal education; types and forms of non-formal education; professional training of future teachers.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Литвин Валентина Анатольевна,

доктор философии, преподаватель кафедры педагогики,
психологии, начального образования и
образовательного менеджмента Коммунального учреждения
«Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»
Харьковского областного совета.
Харьков, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0001-6943-792X>
mrs.valentyanka@gmail.com

Аннотация. В статье теоретически обоснованы современные аспекты организации неформального образования будущих педагогов. Определено, что динамика развития украинского общества, постоянное изменение требований к специалистам актуализируют значение непрерывного образования в личностной и профессиональной жизни человека, важной составляющей в этом процессе является неформальное образование. Оно обеспечивает обновление и усовершенствование компетенций личности в течение жизни, помогает в профессиональном самоопределении, делает вариативность способов получения образования, способствует активной коммуникации и социализации, развивает профессиональную мобильность человека. Выяснено, что особое значение приобретает неформальное образование в профессиональный деятельности педагога, связанное с его постоянным самосовершенствованием, обновлением содержания, форм и методов обучения. Важно, чтобы процесс привлечения личности к неформальному образованию начинался еще на этапе профессиональной подготовки в учреждении высшего образования. Охарактеризовано, что неформальное

образование используется для характеристики образовательного процесса, организованного вне традиционной образовательной системы и предназначено для удовлетворения познавательных потребностей будущих педагогов. Обосновано, что к основным характеристикам неформального образования можно отнести следующие: организованное и имеет поддержку, которая предоставляется специалистом или обучающей системой в тех или иных областях знаний и практических навыков; может иметь конкретные цели обучения или быть направленным на общее повышение умственно познавательной и творческой деятельности; не ограничено географически, может быть доступным в любой точке мира; не ограничено временем, но, как правило, краткосрочное; обычно, не подкрепленное документальным удостоверением приобретенных знаний и навыков, качества усвоения учебного материала, уровня квалификации и т.д.; более гибкое, чем формальное, быстрее реагирует на потребности рынка; применяет инновационные методы обучения. Сделан вывод, что будущему педагогу недостаточно обладать компетенциями, которые формируются у него в пределах формального образования, необходимость их пополнения и совершенствования делают актуальной проблему развития неформального образования, которая направлена на оптимизацию процессов профессионального и личностного развития педагога.

Ключевые слова: неформальное образование; организация неформального образования; участники неформального образования; виды и формы неформального образования; профессиональная подготовка будущих педагогов.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. Andrushchenko, «Filosofii neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku», *Vyshcha osvita Ukrainy*, № 4, s. 5–9, 2013.
- [2] N. H. Vasylenko, «Stan i problemy zaprovadzhennia systemy vyznannia rezultativ neformalno profesiinoho navchannia v Ukraini», *Aktualni problemy profesiinoy oriiientatsii ta profesiinoho navchannia naselennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti: na VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv: IPK DSZU*, 2014, s. 130–138.
- [3] A. Honcharuk, «Neformalna osvita doroslykh u krainakh YeS», *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats*, № 54, s. 31–36, 2012.
- [4] L. Lukianova, «Neformalna osvita doroslykh: problemy i perspektyvy»,

- Profesiina osvita: pedahohika i psykhologhiia: polsko-ukr., ukr.-polskyi shchorichnyk. Chenstokhova; Kyiv, Vyp. XIII, s. 327–333, 2011.
- [5] A. M. Mitina, *Dopolnitel'noe obrazovanie vzroslykh za rubezhom: konceptual'noe stanovlenie i razvitie*. Moskva, Rossiya: Nauka, 2004, 345 s.
- [6] Formalna, neformalna ta informalna osvita: shcho vybraty ta yak poiednaty? Nezalezhna Osvitnia Korporatsiia «TEACHHUB». [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://teach-hub.com/formalna-neformalna-ta-informalna-osvita-vchitelya/>
- [7] E. I. Ogarev, *Obrazovanie vzroslykh: osnovnye ponyatiya i terminy*. Sankt-Peterburg: IOV RAO, 2005, 344 s.
- [8] O. I. Ohienko, «Tendentsii rozvytku osvity doroslykh u Skandynavskykh krainakh (druha polovyna XX stolittia)»: dys. d-ra nauk. Kyiv, 2009, 410 s.
- [9] N. P. Pavlyk, «Neformalna osvita yak instrument fakhovoho rozvytku maibutnikh sotsialnykh pedahohiv», *Osnovy stsenarnoi roboty sotsialnoho pedahoha: metod. materialy*. Zhytomyr, Ukraina: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2016, 88 s.
- [10] D. D. Plynkos, M. O. Kovalenko, «Neformalna osvita: teoretychni aspekty i naukovi pidkhody», *Naukovi pratsi Kirovohradskoho nats. tekhn. un-tu: zb. nauk. prats, Vyp. 29, s. 53–60*, 2016.
- [11] «Polozhennia pro poriadok vyznannia rezultativ navchannia, otrymanykh u neformalnii osviti», *Komunalnyi zaklad «Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia» Kharkiv. obl. rady*. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://www.hgpa.kharkov.com/wp-content/uploads/2019/normatyvni/pologennya_neformalna.pdf
- [12] N. V. Sulaieva, «Osnovni pidkhody do menedzhmentu neformalnoi mystetskoi osvity v khudozhno-tvorchykh kolektyvakh vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh», *Vytoky pedahohichnoi maisternosti: zb. nauk. prats, Vyp. 8(2), s. 256–262*, 2011.
- [13] O. V. Shapochkina, «Suchasni tendentsii rozvytku neformalnoi osvity maibutnikh uchyteliv U Nimechchyni»: avtoref. dys. kand. nauk. Kyiv, 2012, 22 s.
- [14] P. Federighi, *Non-formal Education: Glossary of Adult Learning in Europe*. Hamburg: UNESCO Institute for Education, 1999, 130 p.

*Стаття надійшла до редакції
12 вересня 2021 року*